

Krono avis, DEBATT

<https://khrono.no/amerikanske-tilstander-med-krenkehysteri-studer-antikkens-retorikk-for-dere-klager/501700>

Amerikanske tilstander med krenkehysteri: Studer antikkens retorikk før dere klager

Amerikanske tilstander med krenkehysteri og ledere som omgående legger seg flate hvis en student føler seg fornærmet over en professors uskyldige humoristiske bemerkning har kommet til Norge, skriver Silvio Bär.

Jeg mener at denne nye finansieringsmodellen og tyskervitsesaken har noe til felles, skriver språkprofessor Silvio Bär. Professor i klassisk språk. Universitetet i Oslo, Publisert Tirsdag 07.07.2020 - 20:16 Oppdatert Onsdag 08.07.2020 - 13:33

Da jeg (en sveitser) var PhD-stipendiat i Oxford, satt jeg en gang sammen med en venninne (en greker som på den tiden lærte seg tysk) på kafé, og vi pratet litt med vår felles veileder (en skotte). Da han var i ferd med å dra, vendte han seg til venninnen min og sa: «Good luck with your German – and don't let it be polluted by too much Swiss German!» Da ble jeg skikkelig fornærmet og klagde på veilederens adferd; han ble refset av sin nærmeste overordnede og fikk nesten sparken.

Neida, dette har ikke skjedd. Historien med «sveitservitsen» er sann, men resten stemmer selvfølgelig ikke. Tvert imot – jeg lo og likte veilederen min enda bedre fordi han for første gang hadde fleipet med meg, mens han ellers alltid var veldig seriøs og litt tilbakeholden i sine «tutorials». Men hvis du, kjære leser, virkelig trodde at jeg klagde på en slik kommentar, så er dette bevis på at vi har et alvorlig problem.

Amerikanske tilstander med krenkehysteri og ledere som omgående legger seg flate hvis en student føler seg fornærmet over en professors uskyldige humoristiske bemerkning har kommet til Norge. Dette er ikke bare et rykte – det har blitt realitet, som blir klart når man ser på den aktuelle saken med «tyskervitsen» ved UiB: En psykologiprofessor fleipet om at «tyskerne har vært her før, og nå sniker de seg inn igjen»; en tysk student som var tilstede følte seg krenket og sendte inn en klage (åpenbart uten å ha snakket med professoren først) – og fikk beklagelsesbrev fra dekanen fem dager senere. Det eneste som vitner om at dette hendte i Norge, og ikke i USA, er to pinlige engelskfeil i beklagelsesbrevet.

I et innlegg som ble publisert i Khrono den 1. juli sier Lars Gule (førsteamanuensis ved OsloMet) klart og tydelig at «det er forskjell på å krenke noens menneskeverd og å ytre seg sårende, støtende og/eller provoserende». Og hans konklusjon er helt riktig etter min mening: «Det første skal ikke aksepteres, det andre må vi leve med.»

Det Gule fremmer er, med andre ord, mer toleranse. Dette begrepet omfatter selvfølgelig ikke krenkelse av menneskeverdet (noe som aldri må tåles på noen som helst måte), men toleranse (fra latinsk tolerare, «å holde ut», «å tåle») forutsetter per definisjon at man støter på noe man er uenig i og/eller oppfatter som provoserende.

Imidlertid finnes det også andre stemmer i denne diskusjonen. I et innlegg i Khrono fra 29. juni hevder Kristiina Kompus (professor ved UiB) at hele denne saken var et enkelttilfelle og hermed egentlig ikke så alvorlig. Videre mener hun at hun selv ville ha tatt en slik hendelse – altså at en student blir krenket over en liten vits og klager på den uten å ha snakket med henne først – som en anledning til «å møte andre synspunkter, for å lære hvordan andre mennesker ser verden». Det

sistnevnte kan man jo i og for seg bare være enig i – men man må nok lure på hvorfor det samme ikke også skal gjelde for studentene våre, og man kan også lure på hvorfor Kompus ikke tok sine kollegers uttalelser om trussel mot ytringsfrihet akkurat som dette: en anledning til «å lære hvordan andre mennesker ser verden».

Men Kompus' tekst er veldig interessant – på grunn av dens retorikk. Hun mener som sagt at reaksjonene på klagen var overdrevne, men selv åpner hun teksten sin med en stor overdrivelse når hun skriver at man kunne tro «at det eneste vi forelesere gjør nå for tiden er å snike langs universitetskorriderer med hodet mellom skuldrene». I antikkens retorikk kalles dette for en hyperbel (bokstavelig oversatt «noe som har blitt skutt over siktemålet»). En slik billedlig uttryksmåte er svært virkningsfull fordi den distraherer fra det egentlige problemet: Problemet ligger nemlig ikke i at en enkelt student klager på noe som neppe er verdt å nevne; problemet er at vi selv har skapt et system der slike bagateller kan virvle opp mye støy og i verste fall ødelegge for noens karriere.

Dessuten bruker Kompus et retorisk knep som kalles for et ad hominem-argument («et argument mot mennesket») når hun avslutter teksten sin med å si at «mange mektige menn har antydnet at å klage på en foreleser eller veileder er nesten et angrep på selve akademiet». Ved å redusere dem som har uttalt seg til forsvar for professoren til deres kjønn og (formodete) posisjon skifter forfatteren argumentasjonen fra det saklige nivået til det personlige.

... og videre bør man også kunne regne med at studenter i Bergen kan noe om byens historie og skjønner at en referanse til tyskernes tilstedeværelse ikke nødvendigvis må oppfattes som en allusjon til den andre verdenskrigen, men også til Bergens tidligere rolle i Hansaforbundet.

Antikkens retorikk kan også være behjelpelig når man vurderer tyskervitsesaken i og for seg. Gule peker på at talerens ethos burde ha blitt tatt i betraktning: «Hadde den aktuelle professoren vært kjent som en notorisk tyskerhater [...], ville det vært rimelig å tolke utsagnet som krenkende. Men det er ikke tilfellet med angjeldende professor.» Ifølge Aristoteles har både talerens og publikummets ethos (som på gresk betyr «karakter», «særegenhet») noe å si i en retorisk sammenheng.

Som universitetsprofessor må man i god tro kunne gå ut fra at man har et publikum som er opptatt av å bli utfordret og bli kjent med nye synspunkter. Et slikt publikum bør kunne skille mellom en alvorlig krenkelse og en harmløs vits. Og videre bør man også kunne regne med at studenter i Bergen kan noe om byens historie og hermed skjønner at en referanse til tyskernes tilstedeværelse ikke nødvendigvis må oppfattes som en allusjon til den andre verdenskrigen, men også til Bergens tidligere rolle i Hansaforbundet.

I en annen sammenheng har jeg nylig publisert et innlegg om stortingets nye finansieringsmodell for universiteter og høyskoler der spørsmålet om studenter finner «relevant arbeid etter endt studium» skal være et avgjørende element. Der peker jeg bl.a. på at dette kravet medfører et uttalt premiss om at samtlige universiteter og høyskoler nødvendigvis er yrkesfaglige utdanningssteder. Dette premisset er svært problematisk og undergraver hovedtanken med et universitet som et sted der man skal få øvelse i selvstendig tenkning og intellektuell utfordring.

Jeg mener at denne nye finansieringsmodellen og tyskervitsesaken har noe til felles. For å si det litt enkelt: Det virker som om folk som kun ser verdi i konkret nytte og utbytte har samme tankesett som folk som er overdrevent sårbare og politisk korrekte. Mangel på bruk av skjønn, manglende hensyn til kontekst, en tendens til å se på verdens gang på en lineær måte, en tendens til å tolke ting altfor bokstavelig, og motviljen til å forlate sin egen intellektuelle komfortsone er noen fellestrekk.

Kunnskap om retorikk kan ikke bare hjelpe til å avsløre problematiske argumentasjonsmønstre (som f.eks. bruk av hyperbler eller ad hominem-argumenter som distraherer fra det egentlige problemet), men den hjelper også til å se ting i en større kontekst (som f.eks. hvem som sier hva til hvem i hvilken sammenheng og på hvilket sted). Derfor vil jeg gjerne oppfordre våre studenter: Studer antikkens retorikk før dere klager!

Forøvrig har jeg fortsatt god kontakt med min tidligere veileder fra Oxford, og jeg erter ham av og til ved å kalle ham for en engelskmann – fordi jeg vet at han er en stolt skotte. Ingen sure miner her!